

HISTORIA / HISTORY**Ks. WOJCIECH GUZEWICZ****KOŚCIOŁY I PARAFIE DIECEZJI EŁCKIEJ
(CZEŚĆ 7)**

W siódmej części cyklu – *Kościół i parafie diecezji ełckiej* – zaprezentowane zostaną ośrodki kościelne w Ełku (św. Jana Pawła II), Filipowie, Gawrych Rudzie, Gąskach i Gibach. Najstarszą parafią w tym gronie jest Filipów (powstała ona w drugiej połowie XVI w.), najmłodszą zaś – pw. św. Jana Pawła II w Ełku (erygowana w 2005 r.). Przy każdym kościele i parafii podawane są szczegółowe informacje, np. kiedy dany ośrodek powstał, kto go erygował oraz w jaki sposób jest zbudowana świątynia. Ponadto poszczególne opracowania zawierają informacje o lokalnych cmentarzach i różnych pomnikach nie tylko o charakterze religijnym, ale także pozareligijnym, opisy plebanii (zaplecza socjalnego parafii), wykazy miejscowości lub ulic przynależnych do parafii, zestawienia dotychczasowych proboszczów, informacje o wikariuszach oraz innych duchownych działających w parafiach. Dowiadujemy się też o ulokowanych tam zakonach (jeśli istnieją) oraz osobach powołanych, wywodzących się z omawianych wspólnot. Bazą bibliograficzną opisów stały się zasadniczo źródła drukowane, prace magisterskie (najczęściej poświęcone parafiom i miejscom kultu) oraz opracowania (literatura przedmiotu) – wykaz bibliografii znajduje się pod każdym hasłem.

**Ełk
(Św. Jana Pawła II)**

Parafia pw. św. Jana Pawła II utworzona została jako wotum wdzięczności za papieską wizytę, która odbyła się 8 czerwca 1999 r. w Ełku. Zlokalizowana jest na Osiedlu Jeziorna (na Barankach), tam gdzie lądował Jan Paweł II. Miejsce zostało upamiętnione Krzyżem Papieskim, który stoi do dzisiaj. 20 stycznia 2005 r. bp Jerzy Mazur powołał formalnie parafię pw. św. Faustyny Kowalskiej i określił jej granice. Administratorami parafii byli kolejno salezjańscy proboszczowie parafii pw. św. Rafała Kalinowskiego. 8 czerwca 2012 r., w trzynastą rocznicę wizyty Jana Pawła II w Ełku, biskup ełcki zmienił wezwanie parafii na bł. Jana

Pawła II (a następnie świętego) i 16 czerwca tegoż roku posłał ks. dr. Tadeusza Białousa na proboszcza z misją tworzenia duchowej i materialnej wspólnoty parafialnej. Parafia wchodzi w skład dekanatu pw. Matki Bożej Fatimskiej w Elku.

Po otrzymaniu pozwolenia na budowę, z parafii pw. św. Rodziny w Augustowie przewieziono podarowaną kaplicę i postawiono na nowym miejscu przeznaczenia w Elku. 21 października 2012 r., w wigilię wspomnienia Jana Pawła II, odbyło się uroczyste jej poświęcenie. Kaplica na planie pięciokąta jest zbudowana z drewna. To obiekt o powierzchni użytkowej ok. 400 m². Wewnątrz kaplicy centralne miejsce zajmuje prezbiterium, a w nim krzyż z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego, tabernakulum oraz obraz „Mater Ecclesiae Totus Tuus” – Matki Kościoła (jest to kopia mozaiki znajdującej się w Rzymie na placu Świętego Piotra). Obok ołtarza głównego są jeszcze dwa ołtarze boczne (Miłosierdzia Bożego oraz św. Jana Pawła II).

Ponadto na terenie parafii znajdują się inne kaplice, jak np. pw. Miłosierdzia Bożego w Szpitalu „Pro Medica” w Elku (przy ul. Baranki 24), pw. Miłosierdzia Bożego w Domu Pomocy Społecznej „Misericordia” w Elku (przy ul. ks. prał. Mariana Szczęsnego 5, od 2022 r.) oraz pw. bł. Marianny Biernackiej w Domu Samotnej Matki w Elku (przy ul. ks. Mariana Szczęsnego 1). Ta ostatnia, od 2013 r., służy siostrze ze Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia oraz mieszkańcom Domu Samotnej Matki.

Parafia nie posiada własnego cmentarza grzebalnego, wierni chowani są najczęściej na cmentarzach komunalnych w Elku i Bartoszach.

Od 1 września 2015 r. przy parafii działa Niepubliczne Katolickie Przedszkole „U Lolka” im. św. Jana Pawła II.

Plebania to obiekt murowany, trójkondygnacyjny, o powierzchni ok. 660 m², oddany do użytku na początku 2021 r. Oprócz mieszkań kapłańskich znajduje się tu m.in. Izba Pamięci Jana Pawła II oraz harcówka. Wcześniej plebania znajdowała się w budynku przedszkola na piętrze.

W 2017 r. do parafii należało ok. 2900 katolików. Zamieszkiwali oni następujące ulice w Elku: Baranki, bpa Samsela, Jana Pawła II (nr. 17, 19, 21, 23, 24, 26), Jesienną, ks. Mariana Szczęsnego, Lekarską, Letnią, Matki Teresy z Kalkuty (nr. 3, 5, 7), Spacerową, Szpitalną, św. Dominika Savio, św. Franciszka, św. Maksymiliana Marii Kolbego, św. Ojca Pio, św. Rafała Kalinowskiego, św. Wojciecha, Wielkanocną, Wiosenną, Witolda Maternika oraz Zimową. Od 2012 r. proboszczem parafii jest ks. dr Tadeusz Białous.

Dekret erygujący parafię pw. św. Faustyny w Elku, „Kronika Urzędowa Diecezji Elckiej” 2005, nr 1–2, s. 86–87; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Elk 2012, s. 236–237; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 122.

Filipów **(Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny)**

Na początku XVI w. okolice Filipowa były własnością Fotiana Szembela, który był zasadźcą m.in. miejscowości Szembelewo. W 1541 r. dobra te przeszły w ręce króla. Około 1568 r. z miejscowości Szembelewo i Dowspuda powstała jedna osada – Filipów (nazwa być może od rzeki Filipówki). W 1570 r. król Zygmunt August nadał osadzie prawa miejskie (przywilej lokacyjny z 8 września), a w 1571 r. utworzona została także parafia filipowska (kapłan mieszkał tu już od 1562 r.). Oprócz tego powstało starostwo niegrodzkie – z siedzibą w dworku w Czostkowie i pierwsze na Suwalszczyźnie gimnazjum (zatwierdził je król Stefan Batory w 1585 r.).

Pod koniec XVI w. Filipów był znanym ośrodkiem arianizmu. Tu urodził się sławny teolog ariański – Andrzej Wiszowaty (1608–1678), tutaj działał także Faust Socyn (twórca socynianizmu i doktryny religijnej braci polskich, dziadek Andrzeja Wiszowatego). Warto dodać, iż Filipów był także jednym z największych na ziemi suwalskiej ośrodków mariawitów przed I wojną światową i w okresie międzywojennym. W 1908 r. do parafii mariawickiej należało tu ok. 500 wiernych.

Rozwój osadnictwa na tych terenach został zahamowany przez najazd szwedzki i napad Tatarów (1656) oraz w czasie wojny północnej i morowego powietrza w latach 1710–1711. W 1869 r. Filipów stracił prawa miejskie.

Pierwszy kościół w Filipowie – pw. Zesłania Ducha Świętego – powstał w drugiej połowie XVI w. Stał on na wzgórzu, był drewniany i miał dwie wieże. Wewnątrz niego znajdowały się trzy ołtarze. Następny kościół (także drewniany) został zbudowany na początku XVII w. Został on poświęcony Najświętszej Maryi Pannie Wniebowziętej. Na skutek złego stanu rozebrano go w 1838 r.

W 1841 r. postawiono na planie prostokąta nową, murowaną świątynię. W latach 1880–1884 ks. proboszcz Sienkiewicz dobudował do kościoła dwie nawy boczne o długości 18 m i szerokości 4 m każda. W XX w. nastąpiły dalsze zmiany w wyglądzie kościoła (m.in. przedłużono boczne nawy oraz poszerzono kaplicę i zakrystię). Mimo to kościół wyraźnie zachował cechy architektury klasycystycznej. Wznoszony był według jednego z typowych projektów słynnego Chrystiana Piotra Aignera zawartych w książce „Budowy kościołów”. Długość kościoła wynosi 31 m, szerokość – 21 m, zaś wysokość do sklepienia – 10 m.

Kościół ma wnętrze o układzie trójnawowym. Został wsparty na czterech dużych filarach. Prezbiterium od nawy głównej oddziela łuk tęczyowy. Ołtarz główny to dwukondygnacyjny barokowy ołtarz pochodzący z pierwszej połowy XVII w. Znajduje się w nim obraz Matki Bożej Częstochowskiej, zasłaniany innymi obrazami olejnymi – stosownie do okresu liturgicznego. Obraz ujęty dwoma parami połączonych kolumn. U góry znajduje się obraz św. Józefa z Dzieciątkiem. Ołtarz soborowy wraz z podium został przeniesiony z katedry elckiej w 1999 r. W ołtarzach bocznych (czterech) znajdują się obrazy: Matki Bożej Nieustającej Pomocy, Serca Jezusowego i św. Franciszki de Chantal, Matki Bożej Dobrej Rady oraz św. Wincentego à Paulo i św. Izydora.

Na terenie parafii mieści się jedna kaplica filialna – pw. bł. Marianny Biernackiej w Garbasie II (początkowo należała ona do parafii w Kowalach Oleckich). Kaplicę tę wybudowali wspólnie mieszkańcy miejscowości Garbas oraz ośrodka Markot. Inicjatorką jej powstania była p. Halina Mizera. Obiekt poświęcił bp Wojciech Ziemba 23 maja 2000 r. Kaplica zbudowana została na planie prostokąta i jest jednonawowa. W prezbiterium na ścianie głównej znajduje się m.in. drewniany krzyż z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego, obraz Matki Bożej Częstochowskiej, tabernakulum i obraz bł. Marianny Biernackiej.

Obecnie Filipów jest siedzibą dekanatu pw. Matki Bożej Częstochowskiej. W skład dekanatu wchodzi następujące parafie: Bakałarzewo, Dubeninki, Filipów, Pawłówka, Przerośl i Żytkiejmy.

Filipów ma dwa cmentarze parafialne. Jeden (tzw. stary) został założony jeszcze w XIX w. na obrzeżach miejscowości. Zajmuje on ok. 3 ha powierzchni i znajduje się tu m.in. zabytkowa kaplica cmentarna z lat 1841–1842. Obok starego cmentarza umiejscowiony jest nowy, z 2006 r., o powierzchni ok. 2 ha. Oba cmentarze leżą w odległości ok. 1,5 km od kościoła parafialnego. Na przestrzeni wieków teren Filipowa i okolic zamieszkiwało wielu zwolenników różnych religii i wyznań. Stąd też odnaleźć tu można pozostałości po cmentarzach żydowskich, ewangelickich, mariawickich.

Plebanię stanowi budynek jednopiętrowy, murowany, o długości 20 m, szerokości 9 m i wysokości 13 m, wybudowany w drugiej połowie XX w.

W 1925 r. liczbę wiernych szacowano na blisko 4200 osób, w 1975 r. – 4900, w 1997 r. – 4300, a w 2017 r. – 4150. W skład parafii wchodzi dziś następujące miejscowości: Agrażynówka, Bartnia Góra, Czarne, Czostków, Dębszczyzna Nowa, Dębszczyzna Stara, Filipów, Garbas I, Garbas II, Huta, Jemieliście, Mieruniszki, Motule Nowe, Motule Stare, Olszanka, Piecki, Przystajne, Rakówek, Romanówka, Rospuda, Smolenka, Supienie, Szafranki, Tabałówka, Wólka i Zusno.

W ostatnim stuleciu proboszczami parafii byli następujący duchowni: ks. Kazimierz Hryniewicz (1917–1923), ks. Stanisław Dąbrowski (1923–1937), ks. Stanisław Makiel (1937–1947), ks. Antoni Kowalczyk (1947–1958), ks. Henryk Pogorzelski (1958–1971), ks. Stanisław Jakacki (1971–1976), ks. Kazimierz Uszyński (1976–1988), ks. Kazimierz Chaberek (1988–1991), ks. Antoni Dadura (1991), ks. Jan Jerzy Macek (1991–1993), ks. Waław Polowczyk (1993–2010), ks. Stanisław Kukowski (2010–2021) oraz ks. dr Jerzy Fidura (od 2021 r.). W pracy duszpasterskiej proboszczowi pomaga zwykle jeden wikariusz lub inny kapłan.

Z parafii pochodzą m.in. ks. Leon Aniszczyk, ks. Andrzej Gagacki, ks. Sławomir Gagacki, ks. Krzysztof Przyborowski, ks. dr Andrzej Jaśko, ks. Piotr Przemielewski, ks. Jan Zieliński, ks. Tomasz Sikorski.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie suwalskim od XV do połowy XVII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, pod red. J. Antoniewicza, Białystok 1965, s. 51–134; T. Jaroszewski, *Projekt Chrystiana Piotra Aignera*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, pod red. J. Antoniewicza, Białystok 1965, s. 229–241; A. Czapska, *Kilka neoklasycznych obiektów na terenie dawnego Podlasia*, „Rocznik Białostocki” 12(1974), s. 361–391; A. Gagacki, *Dzieje parafii Filipów w latach 1818–1925*, Łomża 1989 [mps BKUL]; P. Krupiński, *Dzieje parafii Filipów do końca XVIII wieku*, Białystok 1999 [mps BUwB]; J. Sikora, *Kaplica pw. bł. Marianny Biernackiej*

w *Garbasie*, „Martyria” 2000, nr 6, s. 9; J. Sikora, *Z cyklu: Z wizytą w parafii Filipów*, „Martyria” 2000, nr 12, s. 12, 24; P. Przemielewski, *Geneza i dzieje mariawityzmu w parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Filipowie*, *Elk* 2002; J. Bacewicz, *Podstawy wiedzy regionalnej. Ziemia suwalska, Słobódka* 2002, s. 65, 171–172; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., *Elk* 2012, s. 259–261; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017. w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], *Elk* 2017, s. 126; T. Naruszewicz, *Początki parafii Janówka, Szczebra, Raczki, Bakalarzewo, Suwałki, Wigry, Filipów, Jeleniewo, Przerośl, Kaletnik i Wiżajny*, w: *Ex Vita vivit! 30. rocznica diecezji elckiej (1992–2022)*, pod red. M. Sienkowskiego, R. Sawickiego, *Elk* 2022, s. 457–485.

Gawrych Ruda **(Św. Maksymiliana Marii Kolbego)**

Początek Gawrych Rudy sięga połowy XVII w. i związany jest z powstaniem tu rudni żelaza. Została ona założona przez Konstancję Wodyńską-Butlerową, dzierżawczynię dóbr wokół jeziora Wigry. Wieś nazywała się najpierw Ruda na Hrudzie, ale od imienia jednego z pracujących tu rudników – Gabriela Suchockiego – nazwano ją Rudą Gawrycha albo Gawrychami. Później przyjęła się nazwa obecna. Aż do połowy XIX w. istniał tu przemysł rudniczy, pozyskiwano smolę oraz wypalano węgiel drzewny. Pod koniec XIX w. nastąpił upadek tego przemysłu, a wieś rudników i smolarzy zaczęła się zmieniać w wieś rolniczą. Tuż obok miejscowości Gawrych Ruda (po przeciwnej stronie szosy) leży wieś Płociczno. Powstała ona w XVII w. jako osada smolarzy. W okresie I wojny światowej Niemcy zbudowali tu ogromny tartak z siecią wąskotorowych kolejek leśnych do transportu drewna. Pierwotnie kursowała między tartakiem w Płocicznie a Maćkową Rudą i Gibami, obecnie zaś na trasie (10 km) między Płociczmem a Krusznikiem wozi turystów.

Pierwszy projekt kościoła w Gawrych Rudzie powstał w okresie międzywojennym. Wówczas to z funduszy ofiarodawców zakupiono teren, a także materiały budowlane. Uroczystego poświęcenia kamienia węgielnego pod budujący się kościół dokonał bp Stanisław Łukomski 10 czerwca 1937 r. Niestety, wybuch II wojny światowej przerwał budowę i zniweczył plany budowy kościoła na kilkadziesiąt lat.

Drugi raz poświęcono kamień węgielny pod budowę świątyni w Gawrych Rudzie-Płocicznie w 1983 r., ale parafia powstała tu dopiero 29 czerwca 1992 r. Erygował ją ówczesny biskup elcki Wojciech Ziemia. Wyodrębniona została w całości z części terytorium parafii pw. św. Piotra i Pawła w Suwałkach i weszła w skład dekanatu pw. Ducha Świętego w Suwałkach.

Zanim jednak powołano parafię, przystąpiono do budowy kościoła. Wznoszono go w latach 1982–1989. Jednym z głównych inicjatorów tego dzieła był ks. Władysław Święcki. Poświęcenia obiektu dokonał bp Juliusz Paetz 13 sierpnia 1989 r.

Kościół pw. św. Maksymiliana Marii Kolbego znajduje się w odległości 11 km od Suwałk. Jest w stylu współczesnym, z cegły sylikatowej na rzucie nieregularnego wieloboku. Całkowita długość kościoła wynosi 39 m, szerokość 27 m, wysokość do sklepienia 12 m, zaś wieża zakończona sygnaturką z dzwonem sięga 25 m. Kościół może pomieścić ok. tysiąc wiernych.

Wnętrze kościoła o układzie jednoprzestrzennym. Obecny ołtarz główny – granitowy – zbudowano w 2011 r. Został on zaprojektowany przez p. Urszulę Dargiewicz-Krzywińską, a wykonali go panowie Wiesław i Zbigniew Kamińscy z Suwałk. Obraz mozaikowy, przedstawiający m.in. Najświętszą Maryję Pannę i św. Maksymiliana Marię Kolbego, oraz witraże zostały wykonane przez państwa Ewę i Tomasza Kuźniaków z Pracowni Mozaiki z Warszawy. Tabernakulum i wieczna lampka sporządzone zostały z mosiądzu połączanego przez zakład Stanisława Czajki z Przemysła.

Cmentarz parafialny, oddalony od kościoła o ok. 0,5 km, znajduje się w miejscowości Płociczno Tartak. Ma powierzchnię ponad 2 ha.

Do roku 2006 plebania umieszczona była przy kościele, potem przeniesiono ją do nowego budynku po drugiej stronie szosy, naprzeciwko kościoła. Obecna jest drewniana, o trzech poziomach, dachu dwuspadowym, pokrytym blachodachówką. Jej powierzchnia użytkowa sięga 200 m².

W 1997 r. do parafii należało 900 katolików, a w 2017 r. – ok. 1100. Obecnie w skład parafii wchodzi trzy miejscowości: Gawrych Ruda, Płociczno Osiedle, Płociczno Tartak. Od powstania parafii do 2022 r. funkcję proboszcza spełniał ks. Waldemar Chachaj, a po nim ks. Klemens Litwin (od 2022 r.). Z parafii pochodzi jedna siostra zakonna – Rozalia Wolska SFMM.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie suwalskim od XV do połowy XVII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, pod red. J. Antoniewicza, Białystok 1965, s. 51–134; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Elk 2012, s. 262–263; W. Guzewicz, *My i historia. Kościoły i parafie dekanatu pw. Ducha Świętego w Suwałkach*, Elk 2014, s. 11–19; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 127.

Gąski **(Św. Antoniego Padewskiego)**

Fundatorem Gąsek był Marcin Gąski, któremu w 1539 r. książę Albrecht powierzył zadanie założenia na 60 włókach wsi czynszowej na prawie chełmińskim, z prawem dziedziczenia, wolnej od opłat dzierżawczych i przymusowych robót na okres stu lat. Pierwsza szkoła powstała tu między rokiem 1737 a 1740. Nieco później mieszkańcy osady wzniesli drewniany kościół i zorganizowali zbór protestancki (1741). Był on w XVIII i XIX w. całkowicie polski. W latach 1831–1833, w miejsce starego kościoła, wzniesiono murowaną świątynię, bez wieży. Wieżę dobudowano dopiero w latach 1908–1909.

Po II wojnie światowej kościół został przekazany napływowej ludności katolickiej. Jego poświęcenia dokonał 22 grudnia 1945 r. ks. Jan Tomaszewski. Parafię kanonicznie erygował 5 kwietnia 1962 r. bp Tomasz Wilczyński.

Kościół pw. św. Antoniego Padewskiego jest orientowany, na podmurówce kamiennej, murowany, z cegły na zaprawie cementowo-wapiennej, o grubości ścian 65 cm, otynkowany, pokryty dachem dwuspadowym z czerwonej dachówki.

Wymiary budynku to: 28 m długość, 14 m szerokość, 17 m wysokość; powierzchnia całkowita wynosi 389,44 m², a kubatura – 6299,60 m³. Jest to budowla halowa w stylu neoklasycystycznym, z wyodrębnionym niewielkim prezbiterium, do którego od strony północnej przylega zakrystia z monumentalną wieżą.

Korpus nawowy podzielony jest kolumnami podtrzymującymi balkony, tak że dzieli go jakby na trzy nawy. W prezbiterium znajduje się ołtarz z nastawą wykonany z drewna sosnowo-dębowego przez rzeźbiarza p. G. Głocha z Giżycka w 1960 r. W części centralnej tegoż ołtarza umieszczono obraz św. Antoniego Padewskiego (za obrazem po odsłonięciu ukazuje się drugi obraz – Matki Boskiej Ostrobramskiej). Niżej usytuowane jest tabernakulum, a po jego obu stronach stoją figury świętych apostołów Piotra i Pawła. Zwieńczenie ołtarza stanowią figury św. Franciszka z Asyżu oraz św. Józefa. Między figurami ołtarza znajduje się „Oko” Bożej Opatrzności. Nad ołtarzem umiejscowiono witraż przedstawiający Tróję Świętą, zaprojektowany i wykonany przez p. Zygmunta Kościckiego z Poznania z 1978 r. Na kolumnach oddzielających nawy umieszczone są figury świętych: Teresy od Dzieciątka Jezus, Stanisława Kostki, Ojca Pio oraz Antoniego z Padwy. Na chórze znajdują się dziesięciogłosowe, pneumatyczno-upustowe organy z 1892 r. (wykonane w Królewcu).

Oprócz kościoła w Gaśkach kult Boży sprawowany jest także w kaplicy filialnej pw. Matki Bożej Bolesnej w Kijewie. Kaplicę tę wybudowano w latach 2000–2002 według projektu p. Adama Pytla z Częstochowy. Poświęcenia obiektu dokonał bp Edward Samsel 16 września 2002 r. Jest to budynek na planie prostokąta o wymiarach: długość – 16,41 m + 3,40 m (kruchta), szerokość – 14,80 m oraz wysokość – 13,20 m. Jego powierzchnia ogólna wynosi ok. 190 m². Wewnątrz, na ścianie prezbiterium, przez całą wysokość, biegnie duży krzyż wypełniony żółtym szkłem, poniżej – wmurowane w ścianę tabernakulum. Od strony zachodniej zawieszony został medalion z przedstawieniem Matki Boskiej Bolesnej.

Plebania znajduje się w bliskim sąsiedztwie kościoła (od strony północno-wschodniej) i pochodzi z początku XX w. Jest to budynek na planie prostokąta (dawna pastorówka), na podmurówce kamiennej, zbudowany z cegły, pokryty dachem dwuspadowym.

Cmentarz parafialny w Gaśkach został założony po wojnie dla potrzeb ludności wyznania rzymskokatolickiego. Ma powierzchnię ok. 2 ha i znajduje się na skraju lasu w odległości 2 km od kościoła (w kierunku na Olecko). Na cmentarzu znajduje się m.in. grób jednego z byłych proboszczów ks. Zdzisława K. Lachowicza, zmarłego w 1998 r.

W 1997 r. do parafii przynależało ponad 1600 katolików, natomiast w 2017 r. – ok. 1200. Terytorium parafii obejmuje 14 miejscowości: Babki Gąseckie, Dziegiele, Gaśiorowo, Gaśiorówko, Gaški, Kijewo, Kukówko, Leśniki, Ślepie, Świdry, Wólka Kijewska, Zabelne, Zajdy oraz Zatyki.

Od momentu powstania parafii do chwili obecnej pracowało w niej kilkunastu proboszczów i administratorów. Byli to: ks. Edward Klejno (1946–1954), ks. Jan Majcher (1954–1958), ks. Henryk Kurach (1958–1965), ks. Jan Żołnierkiewicz (1965–1975), ks. Stanisław Tabaka (1975–1983), ks. Waldemar Dylewski (1983–1990), ks. Franciszek Starzec (czasowo, 1 VII – 15 IX 1984), ks. Waław

Karawaj (1990–1992), ks. Zdzisław K. Lechowicz (1992–1998), ks. dr Jerzy Szorc (1998–2004), ks. Tomasz Rożek (administrator, VII–VIII 2004), ks. Adam Łosiewski (2004–2006), ks. dr Tomasz Orłowski (2006–2008), ks. Waldemar Barnak (2008–2017), ks. Jacek Brzóska (2017–2018), ks. Tadeusz Poteraj (administrator, 12 X 2017 – 31 VII 2018), ks. Władysław Napiórkowski (od 2018 r.). Z parafii pochodzą m.in. ks. Jan Chrapowicki, ks. Mirosław Majewski SVD, o. Piotr Borkowski OFM i ks. Dawid Tulkis.

R. Demby, *Olecko i okolice*, Warszawa 1973; *Olecko. Z dziejów miasta i powiatu*, pod red. A. Wakara, Olsztyn 1974; S. Tabaka, *Religijność rodziny a religijność katolików praktykujących na przykładzie parafii Gąski*, Warszawa 1983 [mps BWSDE]; K. Krech, *Treuburg. Ein Grenzkreis in Ostpreussen*, Leer 1990; K. Kondratowicz, *Dzieje duszpasterstwa katolickiego w parafii pw. św. Antoniego Padewskiego w Gąskach w latach 1945–1992*, Elk–Warszawa 1998 [mps BATK]; J. Sikora, *Z cyklu: Z wizytą w parafii Gąski*, „Martyria” 2000, nr 4, s. 12; J. Szorc, *Nowa kaplica znakiem nadziei dla mieszkańców Kijewa*, „Martyria” 2002, nr 10, s. 15; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Elk 2012, s. 264–266; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 128.

Giby (Św. Anny)

Pierwsza wzmianka o Gibach pochodzi z 1594 r. Podaje ona, iż była to wieś osoczników, którzy obowiązani byli bronić puszcze królewskie przed kradzieżą drewna, czynionymi szkodami i dbać o zwierzynę łowną. Sama nazwa miejscowości pochodzi od jeziora Heret, obecnie Gieret. W 1639 r. we wsi mieszkało 21 osoczników. Ponieważ wieś leżała przy dość uczęszczanej drodze, pobudowano w niej karczmę i młyn. Przy młynie czynna była w 1645 r. rudnia, założona przez znanych rudników Milewskich. Kilkakrotnie ziemia ta przeżywała wyniszczające ludność kataklizmy. W czasie potopu szwedzkiego 60 proc. ziemi zostało bez właścicieli. W 1710 r. ziemie te wyludniły się ponownie. Tym razem z powodu szalejącej epidemii dżumy. Przez wiele stuleci Giby i okolice należały do parafii w Sejnach. Samodzielną parafią stały się od 29 czerwca 1992 r. na mocy dekretu bpa Wojciecha Ziembę. Parafia wchodzi w skład dekanatu sejneńskiego.

Myśl o budowie kościoła w Gibach powstała jeszcze przed I wojną światową. Próbowano ją zrealizować w wolnej Polsce (zgromadzono częściowo materiały i przystąpiono do pierwszych prac budowlanych). Wybuch II wojny światowej położył kres tym poczynaniom. W Polsce Ludowej władze państwowe nie pozwoliły na wybudowanie kościoła w Gibach. Zezwoliły jedynie na przeniesienie z Pogorzela opuszczonej molenny staroobrzedowców z początków XX w. i zaadaptowanie jej na potrzeby kultu katolickiego. Do prac tych przystąpiono w 1982 r., ukończono je w 1984 r. Świątynię poświęcił bp łomżyński Juliusz Paetz w 1984 r. Od tego momentu stała się ona kaplicą filialną parafii w Sejnach.

Kościół pw. św. Anny usytuowany jest na terenie dawnego cmentarza wojennego z czasów Księstwa Warszawskiego. Świątynia ma cechy stylu cerkiewnego. Jest drewniana, o konstrukcji wieńcowej, wzmocnionej lisciami, na kamiennym

fundamencie, oszalowana, zbudowana na planie prostokąta, z wieżą od strony północnej o konstrukcji szkieletowej, szalowanej i wieżyczką od strony południowej. Całkowita długość kościoła wynosi 24 m, szerokość 11 m, a wysokość do sklepienia 6 m. Wysokość wieży mierzy 22 m.

Wnętrze kościoła jednonawowe. W centrum pobudowano prezbiterium na planie prostokąta. Na ścianie głównej umieszczono duży, drewniany krzyż z rzeźbioną figurą Jezusa Chrystusa (wykonany przez p. Srzednickiego ze Smolan). Poniżej znajduje się tabernakulum. W kościele są dwa ołtarze boczne (oba na ścianie tęczęwej): św. Anny i św. Huberta z obrazami tych świętych w polach głównych. Na ścianach bocznych zawieszono, wykute w miedzi, stacje Drogi Krzyżowej – ujęte w szerokie drewniane ramy, zwieńczone krzyżykiem (wykonane zostały przez p. prof. Strumiłłę).

W bliskiej odległości od świątyni (ok. 500 m), przy drodze do Sejn, znajduje się morenowe wzgórze o nazwie przejmujące w swej wymowie – „Golgota Giby”. Umieszczono tam pomnik – głazowisko ku czci mieszkańców Suwalszczyzny, Sejneńszczyzny i Augustowszczyzny, pomordowanych przez NKWD podczas obławy w lipcu 1945 r. Pomnik, projektu p. prof. Andrzeja Strumiłły, wzniesli w latach 90. ubiegłego wieku mieszkańcy ziemi suwalsko-sejneńsko-augustowskiej.

Plebania została zbudowana na planie prostokąta (12 m x 14 m) w 1982 r. Jest drewniana, oszalowana, na kamiennym fundamencie, z murowaną piwnicą.

Cmentarz parafialny został założony pod koniec lat 90. XX w. Ma ok. 1,5 ha powierzchni i jest oddalony od kościoła parafialnego o ok. 2 km. Pochowany jest na nim m.in. jeden z pierwszych proboszczów parafii – ks. Zenon Parakiewicz.

W 1997 r. liczbę katolików podawano na ok. 1100 osób, a w 2017 r. na ok. 800. W skład parafii wchodzi obecnie kilka miejscowości: Aleksiejówka, Białorzeczka, Białowierśnie, Dziemianówka, Gibaszówka, Giby I i II, Podgibki, Pomorze, Posejnele i Zaberek.

Pierwszym proboszczem parafii był ks. Jan Skorupski (1992–1994). Po nim funkcję tę sprawowali: ks. Zenon Parakiewicz (1994–1999), ks. Antoni Bałtruszewicz (1999–2008), ks. Jacek Brzóska (2008–2017), ks. Janusz Warych (2017–2019) i ks. Jarosław Pierzgałski (od 2019 r.). Z parafii pochodzą m.in. o. Tadeusz Miszkiel OFM Cap., ks. dr Marek Bednarski oraz śp. s. Jadwiga Milewska USJK.

J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX w.*, w: *Materiały do dziejów ziemi sejneńskiej*, pod red. J. Antoniewicza, Białystok 1963, s. 13–294; J. Sikora, *Z wizytą w parafii Giby*, „Martyria” 2004, nr 11, s. 8–9, 24; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Elk 2012, s. 267–269; *Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017, s. 129; W. Guzewicz, *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, Elk 2021, s. 25–33.

BIBLIOGRAFIA

- Guzewicz W., *My i historia. Kościoły i parafie dekanatu pw. Ducha Świętego w Suwałkach*, Elk 2014.
- Guzewicz W., *Na styku kultur i narodów. Studium administracyjno-historyczne kościołów i parafii dekanatu sejneńskiego*, Elk 2021.
- Guzewicz W., „*Powiedz ludziom, niech więcej nie płaczą...*”. *Słownik biograficzny zmarłych księży diecezji elckiej (1992–2017)*, Elk 2017.
- Guzewicz W., *Wizytacje pasterskie bpa Rydzewskiego na Suwalszczyźnie i Sejneńszczyźnie w lipcu 1947 r.*, „*Studia Elckie*” 16(2014), nr 2, s. 221–232.
- Guzewicz W., *Zmiany administracyjne w diecezji elckiej w latach 1992–2017 w odniesieniu do stanowisk proboszczów*, „*Studia Elckie*” 19(2017), nr 2, s. 209–228.
- Przemielewski P., *Geneza i dzieje mariawityzmu w parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Filipowie*, Elk 2002.
- „*Przeszłość jest to dziś, tylko cokolwiek dalej*”. *20. rocznica powstania diecezji elckiej*, pod red. W. Guzewicza, Elk 2012.
- Schematyzm Diecezji Elckiej 2012. Stan z 15 września 2012 r. w roku Jubileuszu XX-lecia istnienia Diecezji Elckiej*, pod red. A. Skowrońskiego i in., Elk 2012.
- Schematyzm Diecezji Elckiej 2017: w roku Jubileuszu XXV-lecia istnienia Diecezji Elckiej. Stan na 1 października 2017 r.*, [opr. M. Maczan], Elk 2017.
- Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX w.*, w: *Materiały do dziejów ziemi sejneńskiej*, pod red. J. Antoniewicza, Białystok 1963, s. 13–294.
- Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie suwalskim od XV do połowy XVII wieku*, w: *Studia i materiały do dziejów Suwalszczyzny*, pod red. J. Antoniewicza, Białystok 1965, s. 51–134.

CHURCHES AND PARISHES OF THE DIOCESE OF ELK (PART 7)

SUMMARY

The article presents parishes and churches: St. John Paul II in Elk, Assumption of the Blessed Virgin Mary in Filipów, St. Maximilian Maria Kolbe in Gawrych Ruda, St. Anthony of Padua in Gąski, St. Anna in Giby.

KEYWORDS: Elk, Filipów, Gawrych Ruda, Gąski, Giby, Diocese of Elk, Catholic Church